

Микола ТАБОРИТ

Він народився у мальовничих місцях, наскрізь просякнута Трипільською культурою, сивими згадками про велич Київської Русі й густо зрошених людською кров'ю — там, де сотні років тому проходив Подніпровський оборонний вал. В обороні свого роду-племени, рідного слова й матеріної пісні чимало славних пращурів поклали голови на цих високих кручах. Тепер і його прах, як прах Великого Кобзаря у Каневі, покоїться у рідній прабатьківській землі — у Ржищеві.

Свій страдний шлях почав 1921-го, в селянській родині. Під час Голодомору батько, помираючи, у відчай і надії порятувати Івана, відправляє його зі знайомим за сімдесят кілометрів — у Київ: у місті була надія вижити. Відтоді він залишається сам на сам із власною долею.

Понад усе любив читати й малювати. Асфальт заміняв йому полотно, а замість фарб була крейда. Якось, захоплено малюючи при світлі нічних ліхтарів, не помітив, що за ним хтось спостерігає. То був Гніздовський, начальник, який опікувався дитячими будинками. Якийсь час Іван жив у нього. Там і отримав друге ім'я — Валентин, бо, бачте, дружині його благодійника не сподобалося просте селянське — Іван. Ідилія прийомної родини тривала недовго, і незабаром він знову опиняється на вулиці. Перебиваючись випадковими роботами (топить грубки в школі й навіть працює ретушером у газеті “Вісті”), по змозі вчиться. Світ не без добрих людей — талановитого юнака запримітили і взяли до Республіканської художньої школи ім. Т. Г. Шевченка.

А потім буде війна — від дзвінка до дзвінка — з усіма її жахіттями й несправедливістю: розвідрота морської піхоти, два поранення в боях під Ростовом і Новоросійськом і... Кем'яга. Але олівці й фарби не полишав упродовж усієї війни і навіть у концтаборі.

Після 1945-го повертається в Київ, закінчує Київський художній інститут, аспірантуру. Про його світогляд уже тоді свідчить ди-

ВІН СВІТ ТВОРИВ РІЗЦЕМ І ПЕНЗЛЕМ

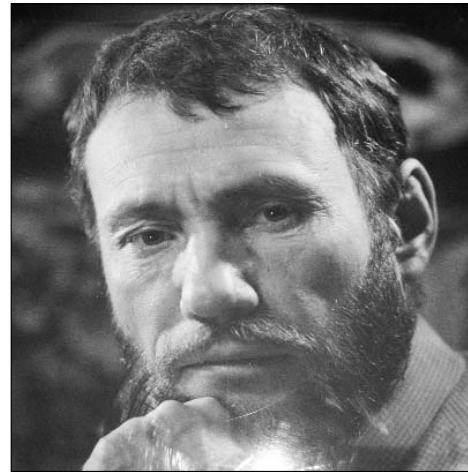
Художників такої сили і яскравості таланту наша земля народжує не часто. Але запитайте в пересічного українця, ба, його земляків із Київщини: хто такий Іван-Валентин ЗАДОРЖНИЙ? На превеликий наш сором, про цього митця, земляка Ліни Костенко, мало хто чув, а тим більше знає. Хоча в країнах, де виховання національної свідомості й людської гідності поставлено на рівень державної політики, життя, як і твори таких особистостей, стають гордістю народу. І слава Богу, що в часи цинічного прагматизму й усепоглинаючого крамарства наші душі не здригнули вкрай. Великою мірою, завдяки і його творінням.

сертаційна робота — “Богдан Хмельницький залишає в заставу кримському хану свого сина Тимоша” (1954). Картина виконана в реалістичному стилі, але вражає рельєфно виписаними характеристиками й трагізмом персонажів.

Свіжий подих 1970-х років — шістдесятництво — не оминув і Задоржний. Картина “Мої земляки” (1964) стає вододілом між двома етапами його творчості. На панорамному полотні — земляки

з села Щучинка, побіля Ржищева: безногий, на милиці, ветеран; молодий коваль; молода мати з немовлям на руках; дівча з голубом на руках; старенька бабуся, з глибоким смутком в очах і поставі; ще кілька постатей жінок і чоловіків, а збоку й сам художник із мольбертом і картиною під пахвою. І вся ця композиційна група здебільшого в білих (як святі!) з голубими тінями шатах на тлі отих жовто-голубих горбів Придніпровських. Але вражаючою є передача характерів, що досягається позами, виразами обличчя і якимись невольними мазками майстра. Хоча точніше було б сказати — різцем скульптора. Вони немов висічені з мармуру, що додає картині якогось внутрішнього трагізму й водночас незламної сили духу. Це — звуки оптимістичної трагедії, закарбованої пензлем.

Картина, що з'явилася на виставці, зчинила галас і вразила багатьох — насамперед “братів”-художників. Вони побачили в ній отой гнаний і нищений віками дух національної і людської гідності простого українського селянина. Не забурилися й чиновники від культури: тодішній міністр Бабійчук розцінив її як “рецидив бойчукізму” і порадив “писати як усі”. Однак ні звинувачення в націоналізмі, ні “проработки” у

начальства успіху не мали — автор стояв на своєму. Свідчення тому наступні картини “Садкам цвісти”, “Бабуся Ніла”...

Це був початок переосмислення й перегляду своїх творчих концепцій, добору виразальних засобів. Станковий живопис стає затісним для втілення його творчих задумів. 1966 року він переходить із живописної у секцію монументального мистецтва. І в співавторстві з Ф. Глушком і В. Перевальським починає роботу над вітражем “Т. Г. Шевченко і народ” у Київському держуніверситеті. Потім будуть вітражі “Наша пісня — наша слава”, “Космос”, київського фунікулера, а в селі Кали́та, — стели “Паросток”, “Квіти пам'яті”, “Ластівчане гніздо”, “Зимова казка” тощо.

Окрема сторінка творчості Івана-Валентина — повернення до сивої дохристиянської давнини нашого народу. Для збереження і відтворення скульптурно-декоративних традицій він обирає різьбу по дереву. Під його різцем народжуються давньоруські боги — Сварог, Стрибог, Дажьбог, Ярило, Купайло, Лада, Світовид. А легендарні засновники Києва — Кий, Щек, Хорив і їхня сестра Либідь оживають у гобелені.

До речі, зразки різьблення по дереву ще донедавна можна було побачити в залі “Братина” в готелі “Либідь”. Усе там, від стільців і до світильників, створювало єдиний

мистецько-культурний ансамбль в оригінальній, осучасненій інтерпретації. Кажу в минулому часі, бо тепер уже його там не побачити: нові господарі, яким ні до чого українське високе мистецтво, викинули безцінні роботи майстра. Небайдужі кияни повідомили про варварство, і родина художника змогла дещо врятувати.

Ознайомитись із тематично густим, емним, переосмисленим художником народним монументальним різьбленням можна ще в мотелі-кемпінгу “Пролісок”. Тема — скіфське минуле нашого етносу. І в картинах, і в різьбленні за зовнішньою простотою він вдається до асоціативного, збірного образу. І в кожному відчувається глибинне проникнення у фольклор. Таким, наприклад, є панно “Мати-Скіфія”. У центрі — Велика Мати з дитям, за плечима крила як руки Оранти, німбом слугує їй себепоглинаюча змія — символ мудрості. А довкруг центральної фігури — тваринний орнамент. І фактура червоного дерева, і простота ліній, і прочитувана алегоричність оживляють прадавнє наше минуле.

За життя Задоржний встиг створити й низку талановитих парсун історичних постатей: Аттіли, Аліпія, Ярослава Мудрого, Максима Березовського, Юрія Кондратюка тощо. У задумах були Ліна Костенко й Тарас Шевченко, Гальшка Гулевичівна й ілюстрації до “Кобзаря” і ще багато іншого. Але здійснити й невеликої частки задуманого йому вже не судилося — 1988 року відлетів він у вищі світи. Наскільки грандіозними були задуми Івана-Валентина Задоржнього, наскільки глибоко проникнув він у пам'ять тисячоліть і психологію рідного народу можна зрозуміти з тої невеликої, з огляду всього його творчого доробку, виставки в галереї ім. Замостян Києво-Могилянської академії. Хоча організатори намагалися представити насамперед монументалістику (в картинах, ескізах, фотокопіях), але численні полотна стали органічним доповненням їхнього задуму. Задуму — показати велику любов художника до Жінки, своїх земляків-українців, до загадкової і величної історії України.

Літописець Нестор. 1984

ФЕДІР ЕРНСТ, БАТЬКО МУЗЕІВ

Надія КИР'ЯН
Фото Олеся ДМИТРЕНКА

“Назва виставки “В обороні української спадщини” значима й дуже актуальна, тому що в обороні наша культура перебуває чи не постійно: має захищатися від влади, від вандалів, від байдужості”, — сказала Катерина Романова, директор Музею історії міста Києва, який узяв на себе левову частку роботи з організації заходу. Активну участь у його підготовці взяли співробітники Національного художнього музею України, Національного музею українського народного декоративного мистецтва, Музею історії України, Національного комплексу народної культури “Музей Івана Гончара”, Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського НАН України, Наукового архіву Інституту археології НАН України, Інституту рукопису і відділу об'єктів народної культури бібліотеки ім. В. Вернадського. Представлені також матеріали з приватних збірок С. І. Білокозя, І. С. Магури, родини Біляшівських.

Ініціаторів виставки підтримали представники влади: заступник

міністра культури і туризму Тимофій Кохан, голова постійної комісії Київради з питань культури Олександр Бригинець і начальник Головного управління культури Світлана Зоріна.

Доктор історичних наук Сергій Білокінь розповів: “Федір Ернст дуже багато зробив для створення фондів Всеукраїнського історичного музею, з якого згодом виокремилася кілька музеїв: художній, історичний, музей історії Києва, народно-декоративного мистецтва в Києво-Печерській лаврі. 1926 року Федора Людвиговича призначили на посаду крайового інспектора з охорони пам'яток. Він мусив займатися навіть перейменуванням вулиць, створенням за-

повідників. Його роботу тільки зараз почали обліковувати. Музей історії Києва, який сьогодні без приміщення (його свого часу вкинули з Кловського палацу й нікуди натомість не переселили), підготував цей захід. Інші музейники теж охоче відгукнулися.

Ось книжка “Київський провідник”, яку Ернст видав 1930 року до десятиліття Української академії наук. Це найкращий довоєнний путівник по Києву. Ось збірник “На пошану українських вчених, знищених більшовицькою Москвою”. Там теж є сторінка про Ернста. Ще “Зведений алфавітний список книжок, що увійшли до наказів Головліту (тобто цензури) на вилучення та списання в макулату-

ру з бібліотек громадського користування за період з 1937 по 1947 рр.” Ці списки, відколи Ернста оголосили ворогом народу, дуже довго були найповнішими переліками його творів. Він був ув'язнений тричі: уперше заарештований та засланий до Сибіру 1914 року як неблагонадійний (ще й на той час мав німецьке підданство); вдруге 1933 року серед інших українських науковців (ув'язнення відбував на Білмор-Балтійському каналі, у

Дмітлагу на будівництві каналу Москва-Волга, потім в Алмати. Угरे — 1941-го.

Розповідь Сергія Івановича доповнили знаний дослідник української культурної спадщини Микола Біляшівський, інші науковці.

Дуже приємно, що на відкритті виставки (працюватиме до 5 грудня) зібралася багато людей, щоб вшанувати Федора Ернста, завдяки якому не розпродано багато цінних музейних експонатів.